

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 2. januarja 1867. ~

O novem letu 1867.

Po nebu jasnem plava

Sreberna lunica,

V nje svitu se narava

Šnežena lesketá.

Povsod le mir prebiva:

Noč tiha svet pokriva.

Na svilnati blazini

Počiva bogatin;

Ležé trpljenja sini

Na slami brez blazin.

Zazíbalo je spanje

Ljudí v prijetne sanje.

Dvanajst je kladvo bílo

Slovesno in močno;

Me s spanja si zbudilo

Oj kladvo preglasno,

In sanjo si prezalo

Tak hitro mi odgnalo!

Dvanajstkrat kladvo vdari,

Se leto posloví,

Beží čas tužni stari

In novi se rodí.

Gospod te blagosloví,

Trenutek léta novi!

Po tebi ne zdihuje,

Pretekli čas, srcé:

Sej leto ti najhuje

Rodilo si gorjé.

Krvavo vojsko, kugo

Prineslo si in tugo.

In zemlja ni rodíla

Dovelj nam živeža;

Pomanjkanje in sila

In lakota divjá.

Naj zgine v večni brezen

Glad, vojska in bolezen!

Prinesi lepše dnove

Nam leto ti mladó,

Da leta dôbe nove

Srcé veselo bo.

Dovelj smo krvavéli:

Ti rane nam zaceli!

Naj vojska ne razsaja,

Naj kuga ne divjá,

Naj blagoslov prihaja

Na zemljo iz nebá.

Da kmetov trud obilo

In pot prejme plačilo.

Naj cerkev spon se reši;

Sovražnik njen v prah

Naj se s prestola treši;

Naj sram ga bo in strah.

Da b' jo sovragi znali,

Da Pij stojí na skali.

Sovraštvo med narodi

Postavi krepek jez,

Ljubezen prava bodi

Med njimi trdna vez.

Naj se v zemljo vdere,

Kdor vez le-tó razdere!

In tebi narod mili

Svetí naj sreče žar!

Možaki zapustili

Ne bodo te nikdar.

„Bog živi te, ohrani!“

Zakličemo ti vdani.

Janez Bilec.

Národno-gospodarske stvari.

Svoboda kapitala.

14. decembra preteklega leta so dobile vse dežele našega (avstrijskega) cesarstva — razun ogerske, hrvaške, slavonske, erdeljske in vojaške granice — novo cesarsko postavo, ktera je ovrгла dosedanje postave, po kterih so določene bile obresti (činži), proti kterim se sme denar razposojati. Ob enem pa so se tudi premenile postave, po kterih so bili odrtniki (voherniki) kaznovani. Po tej novi postavi ne veljá več, kar je veljalo dosihmal, da le 5 ali k večjemu 6 od sto gold. smeš od izposojenega kapitala obresti (činža) zahtevati, in če tudi vprihodnje ni beseda „odrtnik“ izbrisana iz postavnih bukev in se bojo tudi še odrtniki kaznovali, vendar je to po novi postavi drugače, čeravno bi bili želeli, da bi nova postava bila to natanko odločila in ne bi bila presoje, kdo je odrtnik, samo v roke sodniku dala, kteri bo z razsodbo gotovo večkrat sam prišel v zadrego in bi raji imel, da bi mogel vselej po natankih odločilih postave sodbo storiti. §. 3. bo gotovo delal velike sitnosti.

Al zdaj imamo to postavo, in to mora poznati vsak kdor danes na pósodo daje ali na pósodo jemlje denarja.

Menda vstrežemo bralcem, ako jim danes prav domače glavne točke te postave naznanimo, in jim damo nektera glavna premišljevanja.

Omenjena postava obstaja iz 8 razdelkov ali paragrafov.

§. 1. pravi, da tiste ograje, tista merila, po katerih se je dosihmal smel denar razposojevati, nimajo več veljave; tudi tista prepoved, da se od obresti (činžev) ne sme obrest (činž) jemati, ne velja več.

§. 2. pravi: ako se posodnik in dolžnik nista pogovorila zastran obresti, takrat se razume, da znašajo obresti šest od sto gold., naj dolžnik pri posodniku kaj zastavljenega ima ali ne, ali naj je vtabuliran ali ne.

§. 3. pravi, da kazni odrtije zapade tak, kdor nadlogo, lahkomišlenost, neskušnost ali slabo pamet dolžnikovo v občutljivo škodo njegovo zato rabi, da sebi ali drugim kakor koli nakloni dobiček, ki je v očitni neprimeri z obresti, ki so v tistem kraju navadne in v nobeni primeri s stroški, ki jih je posodnik imel s svojim posojilom, s kako zgubo ali sicer s kakim drugim žrtovanjem.

§. 4. pravi, da je deležnik ali sokrivec odrtije ta, kdor pomaga h taki krivici ali da svoje ime dá h kaki goljufii, ali kaj izmišljenega odstopi (cedira) ali prepíše na kakega družega (žirira), kupi ali prodá, ali pa se svojo vednostjo mešetari pri rečéh, ki se delajo le na videz.

Po §. 5. se odrtija kaznuje kot pregrešek z enojnim do peternega tistega zneska, ki ga je sodnija kot tacega spoznala, da presega pošteni dobiček ali vrednost. Mešetariji se kaznujejo s tem, da do desetkrat več plačajo globe, kakor so dobili ali si izgovorili za mešetarijo. Sokrivci pa, kateri si za-se niso nobenega dobička izgovorili in tudi nobenega prejeli, zapadejo denarni kazni, ktera ne presega polovice tistega zneska, ki ga imajo plačati glavari odrtije.

Po §. 6. se morejo taki, ki so bili že enkrat zavoljo odrtije kaznovani, razun tega, da plačajo kazen v denarji po §. 5., še tudi v zapor (arest) djati za 1 do 6 mesecev. Ako pa so se pregrešili že večkrat ali pri posebnih obtežnjah, more se zapor podaljšati do 2 leti in kazen ta še poostriti po §. 253. občnih kazenskih postav ali po §. 249. iste postave kaznovati.

§. 7. pravi, da s kazni vrednim odrtnikom se ima po predpisih kazenskega reda ravnati in sicer praviloma, ako to zahteva tisti, ki ga je odrl, — iz službene (sodniške) dolžnosti pa le takrat, kadar odrtnik si z odrtijo tako rekoč kruh služi in ob enem tako, da se zneski k večjemu do 100 gold. s kako zastavo ali brez nje le na dni, tedne ali k večjemu na 3 mesece posodijo.

§. 8. veleva, da imajo sodnije, ako pričujoča postava kaj družega ne izkazuje, pri razsojevanji odrtije in odločbah kazni se ravnati po predpisih občne kazenske postave, vendar s tem razločkom, da prvič: odrtija zastara v enem letu, drugič: da odrtija tudi takrat prestatane (ne spada pod kazen), ako je odrtnik poškodovancu vso škodo povrnil in se odpovedal vsakemu dobičku že poprej, predno je gosposka izvedela odrtijo, in da tretjič: poškodovanec ima pravico odrtnika tožiti celo leto in dan od tistega časa, ko je bila odrtija doprinesena in je odrtnik zadnji dobiček potegnil.

Po tem posnetku postave dodamo še nektera splošna premišljevanja.

S to novo postavo je zopet za vselej odstranjena ena tistih starih podedovanih napak, ki je v gospodarskem in družinskem življenji v Avstrii napravila veliko zlo in je bila na veliko škodo prav njim, katerim je imela biti na korist.

Skušnja uči, da se napredki, ki se storé na gospodarskem in družinskem polji, nikdar več ne dajo ustaviti, ker naglo poženo globoke korenine in občno dobro postanejo ljudstvu vseh stanov in vrst.

Postave o odrtii so sila stare; njih začetek sega celó v stari zakon; one se nahajajo pri vseh narodih, ki so na nižji stopnji omike ter so se do najnovejših časov ohranile tudi v omikanih evropskih državah. V srednjem veku so bile še celó nekako posvečene. Povsod, kjer so se kmetijski pridelki jeli prodajati za denar, ki naganja k delu, so ob veljavo prišle vse ovire, ki so branile rabiti denar in so nekak pomen še imele, dokler je bilo poljedelstvo poglavitni vir premoženja.

Zato so tudi sredi tega stoletja vse postave o odrtii naglo druga za drugo preklicale Anglija, Španija, Švedija, veči del malih nemških držav in letos tudi Prusija. Francozi so jej bili temelj podrli o dôbi prekucije in Napoleona I., kar celó Avstrii dokazuje s tem, da te postave ne pozná niti Dalmacija, niti ste jo poznali lombardo-benečanski kraljestvi. Pa tudi v nemško-slovanskih deželah so važne okoliščine prisilile Avstrijo, ustanoviti izjeme v obrestnih postavah, ktere so se, kakoršne so bile dozdej, rodile sredi preteklega stoletja. To je pa Avstrija storila zato, ker je čedalje bolj čutila škodo, ktera je izhajala iz postavnih ovir denarnih posojil. Dandanes je splošno prepričanje, da so ograje pri posojilih gospodarstvu in pravu nasproti; le malo ljudi je še, ki mislijo, da se bode svet podrl, ako država ne čuje nad posojili in ako postave ne branijo previsocih obresti. Postave so res bile, pa kako so se spoštovale? Kdor je denarja potreboval, je sam molčal, če tudi je plačeval 8 ali še več od sto!

Gospodarska zgodovina avstrijska preočitno dokazuje, da ne bi vsi omikani ljudje vedeli, da postave o odrtii nikakor niso dosegle svojega namena; zgodilo se je ravno nasproti, prav one so nenaravno vzviševale obresti. One so pa tudi vzrok bile, da se je denar najemal zunaj cesarstva; one so ljudem morale nagnjenje do varčnosti ter so bile škodljive zlasti v tem, da so se z denarnimi posojili pečali le najnižje vrste ljudi, ki so bile najhujše pijavke in da so se od denarne trgovine odtegovali najboljši kapitalisti ne samo zastran odrtjskih postav, ampak že stran madeža, ki se je prijel njega, kogar se je prijel priimek „odrtik.“

To je spoznalo tudi prejšnje ministerstvo in je že pred štirimi leti državnemu zboru napovedalo, da mu bode predložilo postavo, ki bode preklicala postavo o odrtii. Toda ostalo je takrat le pri obljubi. Še le sedanje ministerstvo je imelo srčnost, da je storilo ta odločni korak, da-si tudi so pred nekaj časom velik hrup zoper preklic teh postav zagnali ljudje, ki se držé starih predsodkov. Odkar so se izjeme od teh postav dovolile kreditnim združbam, od tistih mal ni bilo dvoma, da se bodo sploh preklicale postave o odrtii. Zadnji in edini prijatelji teh postav so zemljiščini posestniki, in to zato, ker mislijo, da bodo svobodne obresti zemljiščini ceni na škodo. Mi smo pa tega prepričanja, da so te misli krive; kajti kapitalisti, ki so hotli varno naložiti svoj denar, so prav zastran omejenih obresti zemljiščinim posestnikom v novejših časih odtegovali posojila ter je raji nakladali pri posojilnih združbah, in tako se je zgodilo, da zemljiščini posestniki posojil niso mogli dobiti iz prve roke, ampak morali so ali iskati jih pri dragih posojilnih združbah ali pa svoja zemljišča prodati pod pravo ceno. Tudi na sirotniške denarje se posestniki niso mogli več zanašati, odkar vlada pripušča, da se smejo posojevati na državna in zastavna dolžna pisma, ktera donašajo više obresti, kakor onih pet, ki jih pripuščajo sedanje postave pri zastavah nepremakljivega blagá. Pa saj bi se tudi v nebo vpijoča

krivica delala sirotam, ako bi se le njihovi denarji morali po najnižih obrestih nalagati, in to na njihovo škodo, a zemljiščinim posestnikom na korist. Dosedanje postave o odrtii tudi niso bile v stanu ubraniti, da se zemljiščini posestniki ne bi bili preveč zadolžili; svobodni kapital pa bi bil rešil marsiktero posestvo.

Pa kaj še pravijo oni, ki so protivni svobodnim obrestim? Bojé se, da se ne bi odpovedala vsa posojila, ki so naložena na zemljiščih. Ta strah obhaja le nje, ki ne vedó, kaj je kapital. Kdor pa to vé, temu je znano, da kapital ne sme ne za trenutek brez koristi biti, sicer se zmanjšuje; kapital mora neprenehoma donášati obresti, ako hočemo ohraniti ali pomnožiti ga. Zato kapitalisti ne posojujejo, kadar se jim ne obetajo primerne obresti ali kadar se jim nevarno zdi posojilo. Čem več kapitala bode odpovedanega, tem več se ga bode obrnilo na drugo pot, na pr. na zastavna ali državna dolžna pisma. Ta pisma se bodo pa v tem primerljivi podražila, toraj niže obresti donašala; ko se pa njihovi obresti od 8—9 odstotkov znižajo na 6—7, gotovo bodo kapitalisti nehali svoj denar nakladati na papir, iskali bodo zemljišč (gruntov), in to tem bolj, ker se jim bodo tudi ondi obetale enake obresti. Ko pa bode denarja na ponudbo, v tem hipu bodo obresti padle na sedanjo stopnjo, kajti znano je, da je že zdaj jako malo denarja le s petimi odstotki. Tudi nikar ne prezirajmo, da so minuli tisti časi, ko se je denar vtikal v kako nepremišljeno početje in ko so se trgali za državna dolžna pisma. Kdor ima nenaložen denar, ta si išče varnega mesta, in če najde zemljiščinega posestnika, pri katerem brez skrivnih potov svoj denar naloží s 6 ali 7 odstotki, gotovo mu bode posodil. Tako tedaj zemljiščinim posestnikom ne bode manjkalo denarja na posodo, kajti zemljišče je vendar le najboljša zastava. Odkritosrčno tedaj rečemo, da nas ne obhaja strah, da zemljiščini posestniki ne bodo več mogli dobiti posojil.

3. oddelek je pri prvem pogledu sicer nekoliko nejasen; al kdor bolj na tanko prevdarja njegovo jedro, ta bode spoznal, da meri na ono prevaro pri denarnih opravilih, ki je sicer nepoštena, pa vendar nima znamenj prave goljufije.

Ta oddelek bode morda vzrok dal marsikteri zatožbi; vendar pa je napredek v primeri s sedanjo postavo, kajti po njem zatožba ni mogoča, kadar se je odkritosrčna in poštena pogodba — če tudi z najvišimi obrestmi — sklenila s takim človekom, ki je popolnoma svoj gospodar; po sedanjih postavah je bil v pravdo o odrtii lahko zamotan človek, če je tudi še tako pošteno sklenil pogodbo čez 5 ali 6 odstotkov.

7. oddelek postave jasno meri na zakotne zastavnice in tako imenovane opravilne pisarnice, ki gredó na to, da bi prekanile take, ki so v sili, in zlasti nevedneže. Ta oddelek se vjema s postavami skoro vseh nemških držav.

Hvale vredno je to, da ta postava brž dobí svojo veljavo in da se je ognila vseh začasnih ovir, ktere gotovo ne bi bile dosegle svojega namena, zavirale pa bi bile koristni razvitek te postave.

Zato to postavo radi pozdravljamo kot precejšen napredek. Da-si tudi nismo tega prepričanja, da bi kapital bil isto čudodelno sredstvo, kakor o njem misli mnogo ljudi, vendar pa ne tajimo, da je zraven razumnosti in izobraženja najvažnejši pomoček za javni blagostan; zato se trdno nadjamo, da bode svobodni kapital imel dobre nasledke za povzdigo avstrijskega narodnega gospodarstva in državnih denarstvenih zadev. Želeli bi bili le, da, kakor smo že gori rekli, bi nekteri razdelki te postave bili bolj določno in natanko izrečeni, da bi se sodnije same pri razsojevanji pregreškov ne hodile navskriž.

Gospodarske stvari.

Gruntne potrebščine (fundus instructus)

se za davke (fronke) ne smejo rubiti.

V dopisu Slovenčevem od 29. t. m. smo zopet brali žalostno prigodbo iz Kranjskega, da se je grunt-nemu posestniku zavolj dolžnih davkov živina na lici-tandi prodala, in sicer tako po ceni, da je komaj za stroške zaleгла; tako je ubogi posestnik zdaj brez živine, pa tudi davka nima plačanega. Škoda, da v dopisu ni povedano, v katerem okraji se je to zgodilo, ker se nam zelo dozdeva, da je spadala ta živina med gruntne potrebščine (fundus instructus), kterih ni smeti za davke rubiti.

Že lanski deželni zbor se je krepko pognal za to, in ministerstvu prošnjo podal, naj se ne rubijo gruntne potrebščine, med ktere se šteje: delavna, pa tudi tista molzna in klavna živina, brez ktere hiša in družina ne more obstati; potem klaja za tako živino, potem žito za živež družini in za seme; potem vse gruntno potrebno orodje, postavimo: vozovi, plugi, brane itd. Zakaj če se kmetu to vzame, s čem bo zemljo obdeloval, sebe in družino redil, in prihodnje davke opravljal?

Na to prošnjo deželnega zbora je prišel od c. k. ministerstva odgovor: Da gruntne potrebščine rubiti je že od nekdanj prepovedano; in da je spet iz novega ukazano vsem gosposkam, da gruntnih potrebščin po nobeni ceni ne smejo pod rubežen za davke jemati, in da bo vsakteri uradnik (piomtar), ki se zoper ta ukaz pregreši, ostro kaznovan.

Ta ukaz visocega ministerstva je neizrečeno velika polajšava vsem gruntnim posestnikom, zato ker se po cesarski zapovedi od 31. decembra 1864. leta imajo konec vsacega leta davki odpisati vsem tistim, kteri jih zavolj preobloženja ali družih stisk, ki jih med letom zadenejo, do konca leta niso mogli opraviti.

Zatoraj, kmetje, varujte si svoje gruntne potrebščine. Ako bi vam jih kdo zarubil, pritožite se pri gosposki, in sicer najpred pri okrajni ali kantonski; če bi tam ne pomagalo, pa pri višji vladi v Ljubljani.

Pri vas samih zdaj stoji, da si ohranite gruntne potrebščine od davkovske rubežni; samo ne bodite nemarni, ampak rabite jezik in noge, kadar je treba.

Vsi naši domorodci so pa vprošeni, naj to važno reč prostim ljudem in posebno vsem tistim razložé, ki „Novic“ ne beró.

Tudi letošnji deželni zbor kranjski se je oglašil proti napaki, da se gruntne potrebščine zarubljujejo. Zakaj, kdor ne more več iz dohodkov davka plačevati, ampak bi moral v grunt in v gruntne potrebščine seči, ta je preobložen, in prav je, da se mu konec leta ali vés ali saj nekaj davka odpiše. S.

O hasnosti maveca.

Slišal sem že marsikterega gospodarja rêči, da mavec (gips) ne hasne detelji. Naj to zmoto razjasnim.

Jez sam rečem, da so nekteri preveč vpili o gipsu, posebno v začetku; da! mnogi so celó dokazati hotli, da mavec pri detelji namestuje vés gnoj. Al kmalu so umni kmetovavci, ki so umeli kmetijsko kemijo, bolj na tanko preiskovali lastnost mavčevo. Dokazali so, da mavec le nekterim rastlinam, in posebno detelji hasne, in da še to-le v posebnih okoliščinah. Zopet drugi kemikarji so pisali o gipsu, da njegova korist obstaja le v lastnosti, da v kemičnem oziru tvarine mineralične sploh kemično veže. Al drugi kemikarji so hotli dokazati, da gips podpira in goji gnjilino organskih tvarin v zemlji, in tako boljša rast rastlinam. Tem nasproti je